

Ганна Коробкіна

*Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка*

Ольга Васько

*Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка*

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація: В статті розкривається сутність поняття «самостійна робота». Розкриваються особливості організації самостійної роботи молодших школярів в умовах впровадження ідей Нової української школи.

Ключові слова: самостійна робота, самостійність, молодші школярі, Нова українська школа.

Постановка проблеми. Концепція модернізації української освіти ставить нові цілі та завдання перед загальною освітою на сучасному етапі, наголошуючи на необхідності орієнтації освіти не тільки на засвоєння певної суми знань, а й на розвиток особистісних якостей учнів, їх пізнавальних та творчих здібностей. Загальноосвітня школа повинна формувати цілісну систему універсальних знань, умінь і навичок, а також навичок самостійної діяльності й особистої відповідальності учнів, тобто ключові компетентності, що визначають сучасну якість освіти. Зокрема, в Державному стандарті початкової загальної освіти наголошується на тому, що метою початкової освіти є розвиток самостійності дитини [2]. Отже, як бачимо проблема розвитку самостійності учнів молодшого шкільного віку є актуальною в умовах сьогодення і потребує пошуку шляхів її вирішення, зокрема один із її аспектів – це організація самостійної роботи учнів молодшого шкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Самостійна робота визначається як один із ефективних методів пізнавальної діяльності в роботах

А. А. Алексюка, Б. П. Єсіпова, П. І. Підкасистого та ін.; як форма організації навчання в дослідженнях Ю. К. Бабанського, М. І. Дяченка, Л. О. Кандибовича, І. Я. Лернера та ін; як засіб здобування знань в дослідженнях В. А. Козакова, Т. І. Шамової та ін. Не зважаючи на значні здобутки, що стосуються самостійної роботи учнів молодшого шкільного віку, проблема її організації в умовах впровадження ідей Нової української школи потребує подальшого дослідження.

Мета: з'ясувати сутність поняття «самостійна робота» і розкрити особливості організації самостійної роботи молодших школярів в умовах впровадження Нової української школи.

Виклад основного матеріалу. Тлумачення сутності самостійної роботи, її мети залежить від загальної концепції освітнього процесу. Самостійну роботу можна вважати засобом закріплення та тренування, вироблення вмінь та навичок, якщо вбачити сутність навчання у передачі системи знань та способів діяльності. Разом з тим, оскільки навчання розглядається як формування пізнавальної діяльності, то самостійна робота виступає способом розвитку творчих здібностей. Нині навчання розглядають як процес управління всебічним розвитком особистості, тому самостійна робота є способом розвитку самостійності та активності особистості, її репродуктивних і творчих здібностей, компетентностей та наскрізних умінь.

Одним з найбільш вживаним визначення сутності самостійної роботи є дефініція, яку дає відомий дослідник Б. П. Єсіпов. Під самостійною роботою розуміє таку роботу, яка виконується без безпосередньої участі вчителя, але за його завданням у спеціально відведений для цього час; при цьому учні свідомо прагнуть досягти поставленої у завданні мети і виражають в тій або іншій формі результати своїх розумових або фізичних (або тих і інших разом) дій [3, с. 15].

Більшість науковців сьогодення сходяться в думці, що в трактуванні Б. П. Єсіпова суті самостійної роботи недостатньо повно виявлена така ознака, як творчість учня, що є невід'ємною внутрішньою ознакою процесуальної та

продуктивної (результативної) сторін самостійної діяльності учнів. Окрім цього, не акцентується увага на єдності процесуальної і логіко-змістовної сторін кожного виду самостійної діяльності. На таку єдність звертає увагу Н. Г. Дайрі, вважає, що сутність самостійної роботи не слід розглядати тільки з позиції однієї якості, тому що діяльність людини різнобічна. Дослідник виділяє щонайменше чотири компоненти самостійної роботи: самостійність мислення, яка має вплив на формування особистісних переконань при розгляді явищ, подій та процесів; самостійність характеру, який проявляє себе при виконанні якоїсь дії відповідно до своїх переконань; самостійність спонукання до діяльності та її мотивів; самостійність в практичній діяльності, до якого входять попередні компоненти тощо [1, с. 27].

І. О. Зимня визначає самостійну роботу як «...цілеспрямовану, внутрішньо мотивовану, структуровану самим об'єктом у сукупності виконуваних дій, контрольовану і кориговану у процесі діяльності» [4, с. 177].

П. І. Підкасистий самостійну роботу пропонує розглядати як форму організації навчальних занять, а не метод навчання, скоріше як засіб залучення учнів до самостійної навчально-пізнавальної діяльності [6].

Саме в цій площині розглядає це поняття Т. І. Шамова, яка вважає, що самостійна робота стає засобом активної пізнавальної діяльності за певних умов, якщо: чітко поставлена мета роботи; у процесі роботи учень долає інтелектуальні труднощі, проявляючи вольові зусилля; у процесі роботи закріплюються або отримуються нові знання і способи діяльності; у процесі виконання роботи учень розвиває свої етичні та фізичні сили [7, с. 32].

Отже, самостійну роботу розглядаємо, як засіб залучення учнів до самостійної навчальної діяльності, засіб її логічної та психологічної організації. І як будь-які засоби, самостійна робота без чітко сформульованих завдань залишається нейтральною по відношенню до характеру пізнавальної діяльності, тому самостійну роботу учнів необхідно розглядати і як засіб організації та виконання певної навчальної діяльності, без участі викладача відповідно до поставленої мети.

Відповідно до сказаного, одним із завдань вчителя початкової школи є виробити у дітей уміння здійснювати самостійну роботу. Розпочинати таку роботу слід із першого класу, оскільки саме в першому класі формуються основні способи діяльності.

Аналіз публікацій в аспекті впровадження ідей концепції Нова українська школа і Державного стандарту початкової загальної освіти свідчить, що наявні значні напрацювання, що стосуються формування в учнів самостійності. Зокрема це педагогічні технології Daily 5 (Щоденні 5) і Daily 3 (Щоденні 3).

Системи Daily 5 та Daily 3 – це структури, які використовуються, щоби навчати дітей бути самостійними під час читання, письма й математики, щоб учитель мав можливість працювати з учнями індивідуально та в малих групах [5].

Системи Daily 5, 3 включають унікальний та важливий елемент які відрізняють їх від інших систем який називається «10 кроків, щоб навчати та навчитись самостійності» [5]:

Крок 1. Визнач, чого потрібно навчити.

Крок 2. Постав ціль та створи атмосферу терміновості.

Крок 3. Записуй бажані моделі поведінки на Я-схему.

Крок 4. Змоделюй найбільш бажану поведінку.

Крок 5. Змоделюй найменш бажану поведінку, тоді найбільш бажану.

Крок 6. Розмісти учнів по класу.

Крок 7. Тренуй та формуй витривалість.

Крок 8. Не заважай.

Крок 9. Використовуй тихий сигнал, щоб скликати учнів до початкового місця збору.

Крок 10. Проведи групове опитування, запитай: «Як все пройшло?».

Система Daily 3 включає три види діяльності: математика самостійно, математика разом, математика письмово.

Система Daily 5 включає п'ять видів діяльності: читання для себе, письмо для себе, читання для когось, робота зі словами, слухання.

Як бачимо, кожна із систем включає самостійну роботу. Тому, важливо правильно підходити до її організації. Оскільки, самостійну роботу розглядаємо як залучення учнів до самостійної навчальної діяльності, то очевидно, що цей процес є поетапним. Складається із трьох етапів: підготовчого, безпосереднього виконання навчального завдання, аналізу виконаного навчального завдання.

Підготовчий етап передбачає визначення рівня оволодіння учнями основним навчальним змістом, тобто здатності застосовувати знання для виконання завдання. Окрім цього, цей етап спрямований на вироблення психологічної готовності учнів, тобто наявність у них мотивів до виконання конкретного завдання.

Успіх підготовчого етапу також залежить і від організаційного, методичного, матеріально-технічного забезпечення самостійної роботи учнів (забезпеченість літературою, дидактичними засобами, наочними посібниками, інформаційно-комп'ютерною базою тощо).

Етап безпосереднього виконання навчального завдання це найважливіший і найвідповідальніший етап самостійної роботи учнів. Оскільки навчальне завдання найчастіше постає в навчально-пізнавальній формі, то в процесі його виконання беруть участь усі психічні процеси, які забезпечують пізнавальну активність: відчуття, сприйняття, уява, пам'ять, мислення, увага та ін. На ефективність виконання завдання впливають такі особисті якості учня, як цілеспрямованість, наполегливість, відповідальність тощо.

Заключним етапом є аналіз виконаного навчального завдання. Під час аналізу учень оцінює (через самоконтроль, іноді взаємоконтроль) якість і час виконання завдання, ефективність використаних у процесі самостійної роботи методів і засобів.

Висновки та перспективи дослідження. Ефективна організація самостійної роботи, є підґрунтям до формування самостійності молодших школярів. Її організації включає три етапи: підготовчий, безпосереднє виконання навчального завдання, аналіз виконаного навчального завдання. Широкі можливості в організації самостійної роботи учнів вбачаємо в

запровадженні комп'ютерних технологій. Розробці різнорівневих завдань для самостійної роботи по кожній із тем курсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дайри Н. Г. Как подготовитурок истории / Н. Г. Дайри. – М.: Просвещение, 1969. – 128 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс] / Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
3. Єсипов Б. П. Самостоятельная работа учеников на уроках : учеб. пособие / Б. П. Єсипов. – М. : Уч.пед.гиз., 1980. – 112 с.
4. Зимня И. А. Педагогическая психология: учеб. [для вузов] / И. А. Зимня. – М.: Логос, 2001. – 384 с.
5. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 1) [Електронний ресурс] / НУШ. – Режим доступу: <http://nus.org.ua/articles/integrovane-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/>
6. Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении / П. И. Пидкасистый. – М.: Педагогика, 1980. – 238 с.
7. Шамова Т. Н. Воспитание сознательной дисциплины школьников в процессе обучения / Т. Н. Шамова, К. А. Нефедова. – М.: Педагогика. – 1985. – 104 с.